

- уміло спілкуватися, орієнтуючись у комунікативній ситуації;
- встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником;
- прогнозувати та змінювати стратегії комунікативних дій і поведінки спілкування;
- комунікативно доцільно користуватися паралінгвістичними засобами;
- виявляти недоліки в комунікативному процесі, успішно усувати їх.

Мовна особистість, котра володіє такими комунікативними вміннями, не може раптово з'явитися в основній чи старшій школі, її розвиток, пропедевтичне формування повинне починатися ще у дошкільному закладі, проводитися (без визначення і вживання лінгвістичних термінів) у початковій школі, формуватися в основній школі, а в старшій удосконалюватися. Формування комунікативної компетентності – складне завдання не тільки вчителя, а і самого учня, адже її розвиток не закінчується у загальноосвітній школі, а має продовжуватися все життя. У творчих руках учителя-словесника, який зацікавить учнів рідною мовою, систематично і цілеспрямовано формуватиме творчі, мовленнєві, комунікативні вміння учнів, стимулюватиме школярів до активної мовленнєво-комунікативної діяльності, розвиватиме їхню комунікативну компетентність, випускники будують новою мовною особистістю, що легко і вільно зможе комунікувати в будь-яких життєвих і суспільних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучеренко І. Стандартизація змісту освіти в аспекті розвитку мовної особистості (філософсько-методологічний аспект). *Українська мова і література в школі*. 2016. №1. С. 34-39.
2. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки Рідномовний катехизис для вчителів. К.: Обереги. 1994. 72 с.
3. Пентилюк М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. К.: Ленвіт. 2012. 256 с.
4. Словник-довідник з української лінгводидактики. За ред. М. Пентилюк. К.: Ленвіт. 2003. 149 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЗНАКОВИХ СЛІВ У ЛОГІЦІ, ФІЛОСОФІЇ ТА ЛІНГВІСТИЦІ

Мединська Н. М.

*доктор філологічних наук, доцент, професор
кафедри української мови та літератури,
проректор з наукової роботи*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Ще з давніх часів філософів, логіків, психологів та лінгвістів привертала увагу категорія ознаки, яка є однією з визначальних поняттєвих категорій.

Представників різних наук цікавить насамперед онтологічний статус цієї категорії, її роль у процесах категоризації і концептуалізації дійсності людиною,

форми та засоби її репрезентації як у психічній, ментальній, семіотичній сферах людини, так і в її комунікативній діяльності.

Мета наукової розвідки полягає у з'ясуванні логіко-філософського та лінгвістичного статусу категорії *ознаки*.

Основним мовним рівнем репрезентації семантики категорії ознаки є лексичний, оскільки саме лексика найповніше відображає змістові параметри мовної картини світу. Із ним найтісніше взаємодіє і граматичний рівень.

У сучасному трактуванні лінгвістична сутність граматичних одиниць і категорій полягає у відображенні реальних закономірностей (відношень) мисленнево-мовної і мисленнево-мовленневої онтології.

В онтологічному просторі людина виділяє різні явища, предмети, дії, процеси та ознаки. Процес пізнання світу передбачає узагальнення конкретних фактів дійсності, групування їх у рубрики, класи, що відбувається за допомогою мисленневих категорій, які відображають загальні закономірності позамовної дійсності у свідомості людини і мають універсальний характер.

У філософській традиції відоме твердження, що у сфері пізнання людиною світу є певний набір загальнолюдських понять, серед яких свою нішу мають поняття *якість*, *ознака* [1; 2], як поняттєво-мисленнєві категорії поряд із такими категоріями, як *кількість*, *стан*, *дія*, *процес* та ін., що відображають одну з форм сутності речей та є основою семантики мовних одиниць.

Категорії *ознака*, *якість*, *властивість* із філософського погляду кваліфікують як об'єктивно притаманні предметові (об'єктові, речі). Якість є одним із різновидів ознаки та загальною характеристикою предмета, завдяки якій він є саме цим об'єктом [1; 2]. На противагу властивості вона має відносний характер, бо характеризує предмет з одного боку, виражає відношення однієї речі до інших речей. Вивчення категорії *ознаки* сягає античної філософії. Ще Демокрит, Декарт, Галілей, Гоббс виділяли первинні та вторинні ознаки предмета, хоч першим ці терміни ввів Джон Локк. До первинних, або об'єктивних, на його думку, належать рух, непроникність, об'єм, фігура та ін. Вторинні, або суб'єктивні, якості не становлять сутності речей, а є залежними від первинних якостей [3].

Ще в античні часи Аристотелем було виділено десять категорій та пов'язано категорію *ознаки* (якості) з категорією *сутності*. Усі решта (з десяти категорій) характеризують сутність як її акциденції, тому про них можна говорити як про загальні типи предикатів у судженнях, про «схеми категорійних висловлень». Категорії – це загалом усе те, що може бути повідомлено про предмет, оскільки він є і його кваліфікують як сутність. Система категорій загалом дає знання про те, що сутність представлена просторово-часовим спектром, окреслює якісну цінність у світі кількісного та вимірюваного як наявного в багатьох сутностях, взаємодіє з ними у своїх якостях (властивостях, ознаках) [4].

У сучасній філософії такими загальними категоріями вважають субстанцію, властивість (атрибут) та відношення. Річ визначають як цілісну та відносно стійку частину реальної дійсності, якій притаманна визначеність, виражена у структурних, функційних, якісних та кількісних характеристиках за наявності більшої чи

меншої постійності форми. З іншого боку, речі характеризуються певною ознакою: вони мають деякі властивості та якості.

У лінгвістиці розмежують поняття ознаки та якості.

У сучасній лінгвістичній парадигмі актуальним є також аналіз мисленнєвої основи, ментального субстрату мовних побудов, оскільки мисленнєвий зміст набуває форми лише в мові, і репрезентований у мовленні.

Тому поняттєва категорія *якості* – це фундаментальна гносеологічна категорія, що відображає процес пізнання людиною реального світу в логічній категоризації світу речей та їхніх ознак. Лінгвісти вважають філософське визначення якості значно вужчим від мовного витлумачення цієї категорії [1].

Із позицій логіки ознаками можна вважати будь-які потенційні характеристики предметів. В об'єктивній дійсності ознаками є все те, у чому одні предмети схожі між собою, а інші відрізняються.

Отже, первинний розподіл елементів реального світу на речі та ознаки відповідає початковому етапу пізнавально-класифікаційної діяльності людини.

Логічна категоризація світу на речі та ознаки була об'єктивована в класифікації слів на частини мови, що ґрунтувалася на протиставленні двох основних лексико-граматичних класів: назв предметів (речей) і – назв непередметів, або ознак у широкому витлумаченні. На її основі були створені в теоретичному мовознавстві різні за кількісним складом та якісним наповненням класифікації частин мови, у яких іменник постав єдиним класом слів на позначення предметів, інші ж класи частково пов'язували або й зовсім не пов'язували з ознакою і лише прикметник кваліфікували як повнозначну частину мови, спеціалізовану на вираженні ознаки предмета. Із семантичною диференціацією ознакових слів тісно пов'язана граматична диференціація, оскільки саме семантика зумовлює їх граматичну спеціалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anderson J. M. *Modern grammars of case : a retrospective*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 461 p.
2. Chomsky N. *Cartesian Linguistics: A Chapter in the History of Rationalist Thought*. N.Y.: Harper & Row Publishers, Inc., 1966. 119 p.
3. Helbig H. *Knowledge Representation and the Semantics of Natural Language*. Berlin: Springer, 2006. 652 p.
4. Мединська Н. М. *Ознакові слова в українській мові: семантична і граматична диференціація: монографія*. Рівне: Видавець О. Зень, 2018. 420 с.

ПРИСЛІВНИКИ СПОСОБУ ДІЇ ЯК ОЗНАКОВІ СЛОВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Плющ М. Я.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*